UNIVERSITY OF AMSTERDAM

UvA-DARE (Digital Academic Repository)

Het Nederlandse Hongarije-beeld in de twintigste eeuw in historisch perspectief

Lukács, G.; Marácz, L.; ten Thije, J.D.

Publication date
2013
Document Version
Final published version
Published in
Internationale Neerlandistiek

Link to publication

Citation for published version (APA):
Lukács, G., Marácz, L., & ten Thije, J. D. (2013). Het Nederlandse Hongarije-beeld in de twintigste eeuw in historisch perspectief. *Internationale Neerlandistiek*, *51*(2), 139-157. http://www.internationaleneerlandistiek.nl/vol51/nr02/a03

General rights
It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other than for strictly personal, individual use, unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Disclaimer/Complaints regulations
If you believe that digital publication of certain material infringes any of your rights or (privacy) interests, please let the Library know, stating your reasons. In case of a legitimate complaint, the Library will make the material inaccessible and/or remove it from the website. Please Ask the Library: https://uba.uva.nl/en/contact, or a letter to: Library of the University of Amsterdam, Secretariat, P.O. Box 19185, 1000 GD Amsterdam, The Netherlands. You will be contacted as soon as possible.

UvA-DARE is a service provided by the library of the University of Amsterdam (https://dare.uva.nl)

Download date:17 Nov 2026

Internationale Neerlandistiek

jaargang 51
nummer 2
mei 2013

Amsterdam University Press

Deze uitgave wordt mede mogelijk gemaakt door de Nederlandse Taalunie.

Nederlandse Taalunie

Binnenwerk: JAPES, Amsterdam

ISBN 978 90 8964 518 0
e-ISBN 978 90 4851 848 7
ISSN 0047-9276
NUR 620

© Internationale Neerlandistiek / Amsterdam University Press, 2013

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. Voorzover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16B Auteurswet 1912 jo het Besluit van 20 juni 1974, Stb. 351, zoals gewijzigd bij het Besluit van 23 augustus 1985, Stb. 471 en artikel 17 Auteurswet 1912, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Stichting Reprorecht (Postbus 3051, 2130 KB Hoofddorp). Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16 Auteurswet 1912) dient men zich tot de uitgever te wenden.

Internationale Neerlandistiek
nummer 2, 2013

Artikelen

Huisbeelden in de moderne poëzie. Een cognitieve benadering 105
Irena Barbara Kalla

Variatie, conventies en verandering. Zeventiende- en achttiende-eeuwse buitgemaakte brieven onder de loep 122
Marijke van der Wal en Gijsbert Rutten

Het Nederlandse Hongarije-beeld in de twintigste eeuw in historisch perspectief 139
Gyöngyvér Lukács, László Marácz en Jan D. ten Thije

Kronieken

Ter leering ende vermaeck. Kroniek van het Nederlands als vreemde taal 158
Lidy Zijlmans

Besprekingen

Herman Pleij, *Anna Bijns, van Antwerpen*, door Rita Schlusemann 164
Wiep van Bunge, *De Nederlandse Republiek. Spinoza en de radicale verlichting*, door Willem Lemmens 167
Nina Geerdink, *Dichters & verdiensten. De sociale verankering van het dichterschap van Jan Vos (1610-1667)*, door Janek Urbaniak 170
Jürgen Pieters, *Historische letterkunde vandaag en morgen*, door Maria-Theresia Leuker 173
Pieter van den Hoven, *Jeugdliteratuur bestaat niet. De voort-durende strijd om het kinderboek*, door Tanja Kralovec-Pimmer 177
Matthias Hüning, Ulrike Vogl & Olivier Moliner (red.), *Standard languages and multilingualism in European history*, door Joop van der Horst 180
Jan Renkema, *Schrijfwijzer*, door Pieter van der Vorm 183
Kevin Absillis, Jürgen Jaspers & Sarah van Hoof (red.), *De manke usurpator. Over Verkavelingsvlaams*, door Steven Delarue 187

Over de auteurs 191

Colofon 194

Nobels, Judith & Marijke van der Wal, 'Linking words to writers: Building a reliable corpus for historical sociolinguistic research'. Nils Langer et al. (red.), *Language and history, linguistics and historiography. Interdisciplinary approaches*. Bern etc., 2012, 343-361.

Nobels, Judith & Tanja Simons, 'From ul to U.E.: A socio-historical study of Dutch forms of address in seventeenth- and eighteenth-century private letters'. Marijke van der Wal et al. (red.), *Touching the past. Studies in the historical sociolinguistics of ego-documents*. Amsterdam & Philadephia, te verschijnen.

Rutten, Gijsbert & Marijke van der Wal, 'Functions of epistolary formulae in Dutch letters from the seventeenth and eighteenth centuries'. *Journal of Historical Pragmatics* 13, 2012, 173-201.

Venema, Janny, *Beverwijck. A Dutch village on the American frontier, 1652-1664*. Hilversum, 2003.

Wal, Marijke van der, 'De mens als talig wezen: taal, taalnormering en taalonderwijs in de vroegmoderne tijd'. *De zeventiende eeuw* 18, 2002, 3-16.

Wal, Marijke van der, *Onvoltooid verleden tijd. Witte vlekken in de taalgeschiedenis*. Amsterdam, 2006.

Wal, Marijke van der (red.), *De voortvarende zeemansvrouw. Openhartige brieven aan geliefden op zee. Sailing Letters Journaal III*. Zutphen, 2010.

Wal, Marijke van der, Gijsbert Rutten & Tanja Simons, 'Letters as loot. Confiscated letters filling major gaps in the history of Dutch'. Marina Dossena et al. (red.), *Letter writing in late modern Europe*. Amsterdam/Philadelphia, 2012, 139-161.

Wal, Marijke van der & Gijsbert Rutten, 'The practice of letter writing: skills, models and early modern Dutch manuals'. *Language & History* 56, 2013, 18-31.

Watts, Richard & Peter Trudgill (red.), *Alternative histories of English*. London, New York, 2002.

Willemyns, Roland & Wim Vandenbussche, 'Historische sociolinguïstiek: het "Brugge-project"'. *Taal en Tongval* 52, 2000, 258-276.

Wray, Alison, *Formulaic language and the lexicon*. Cambridge, 2002.

Het Nederlandse Hongarije-beeld in de twintigste eeuw in historisch perspectief

Gyöngyvér Lukács (Universiteit Utrecht)
László Marácz (Universiteit Amsterdam)
Jan D. ten Thije (Universiteit Utrecht)

In this paper, we discuss the representation of Hungary and Hungarians in the Netherlands. The focus is on the comparison between two Hungarian historical turning points that received a great deal of attention in the Dutch as well as international press: the Uprising of 1956 and the System Change in 1989-90. The main questions we investigate are: is there a difference in the representation of Hungary and Hungarians in Dutch newspapers between the Uprising and the System Change? How can these differences in the perception of Hungary and Hungarians be traceable? Finally, to what extent does the representation of Hungary and Hungarians in Dutch media change according to the historical contexts in both Hungary and the Netherlands?

The starting point is Marácz's (1995) archetypical image of the Hungarian as a 'barbarian', 'warrior' and 'fighter' in Western Europe. Following Leerssen (1993) he demonstrates that the image of Hungary and Hungarians depends on the political attitude of Western Europe towards Hungary. By placing these results in the context of an important change in Dutch history, namely sectarianism ('verzuiling'), we add an intercultural approach to this subject. While describing the (historical) image of Hungary and Hungarians, we also gain insights into Dutch society. The analysis reveals that images in general are not static but can be considered dynamic – they can change over time and the image can depend on its historical context.

Inleiding

In zijn beschouwing over de cultuurstudies in het algemeen en over transnationale neerlandistiek in het bijzonder stelt Ehlich (2010) dat het één van de belangrijkste opgaven van hedendaagse filologieën is om nieuwe benaderingen te ontwikkelen om *het vreemde* en *de vreemdeling* te kunnen verstaan en te begrijpen. Dit artikel doet verslag van intercultureel onderzoek naar de beeldvorming over Hongarije en Hongaren in Nederland.

Het vertrekpunt is Marácz's (1995) archetypische beeld van de Hongaar als 'barbaar', 'strijder' en 'vechter' in West Europa. Op basis van Leerssen (1993) laat hij zien dat de beeldvorming ten aanzien van Hongarije en de Hongaren afhankelijk is van de politieke omstandigheden en de houding van het Westen van Europa.

Deze theorieën zijn getoetst in een vergelijkende studie naar de beeldvorming van Hongarije en Hongaren in representatieve Nederlandse kranten ten tijde van de Opstand in 1956 en tijdens de Systeemverandering in 1989-'90. Op basis van een tekstanalyse van *De Waarheid*, *De Volkskrant*, *Trouw*, *De Telegraaf* en NRC *Handelsblad* en een studie naar secundaire bronnen zoals reisverhalen, biografische romans en wetenschappelijke literatuur wordt een verband gelegd tussen de beeldvorming over Hongarije en Hongaren enerzijds en de veranderingen in de Nederlandse verzuiling in de naoorlogse periode anderzijds.

De analyse toont dat de beeldvorming in Nederland de Hongaarse Opstand in 1956 als een climax presenteert die zonder succes blijft. Het archetypische beeld wordt hier duidelijk aangetroffen. In de beeldvorming over de periode 1989-'90 wordt de Systeemwisseling in de Nederlandse pers echter voorgesteld als een anticlimax, die wel tot succes leidt. In deze periode kan het archetypische beeld niet worden teruggevonden. Het vernieuwende van de analyse is dat beeldvorming niet statisch wordt opgevat, maar dynamisch – afhankelijk van historische ontwikkelingen.

De structuur van het artikel is als volgt. In paragraaf 2 schetsen we de theoretische achtergronden van de studie. In paragraaf 3 verantwoorden we de dataselectie en in paragraaf 4 worden de resultaten van de tekstanalyse beschreven. In paragraaf 5 worden deze in verband gebracht met de inzichten verworven uit de secundaire literatuur. Paragraaf 6 bevat de conclusies uit het onderzoek.

Veranderende beeldvorming door de jaren heen

De imagologie richt zich op de analyse van nationale of culturele identiteit, waarbij nationale beeldvorming een belangrijk werkterrein is (Leerssen 1993). Men analyseert de dynamiek tussen het beeld van de Ander (hetero-images) en het Zelf (auto- of self-images). Beelden reflecteren geen identiteiten maar bieden de mogelijkheid tot identificaties. Daardoor zijn de representaties van culturele relaties representaties van een 'culturele confrontatie' (Leerssen 1993, p. 12). De waarderingen en vooronderstellingen van de auteur bij dergelijke representatie vormen een onvermijdelijk onderdeel van een culturele confrontatie.

Een dergelijke culturele confrontatie ligt ook aan de basis van de Hongaarse beeldvorming in Nederland in achtereenvolgende periodes. De wederzijdse beeldvorming is volgens Leerssen (1995) afhankelijk van de politieke omstandigheden en de Westerse houding tegenover andere Europese landen. Afhankelijk van deze factoren kan het beeld positief of negatief gevormd worden. Marácz (1995, p. 30) vat de samenhang tussen de positieve en negatieve hetero-images van Hongarije als volgt samen:

> The Western images and stereotypes of the (Magyar) Hungarians and the Hungarian self-images oscillate between two poles: the negative variant of Hungarians as inferior, backward, plundering Asiatic, barbarian intruders in Europe and the positive variant of Hungarians heroically fighting for the defense of Christian Europe and European liberal values. Throughout history these images recur; whether one polarity or the other is activated depends on political circumstances (Marácz 2007, p. 174).

Als de positie van Hongaren tegenover de politieke belangen van het Westen wordt geplaatst, komen negatieve beelden en stereotypen over de Hongaren op de voorgrond. Het beeld verandert steeds en de wisseling tussen de negatieve en positieve beelden heeft volgens Marácz politieke oorzaken. We bespreken een paar voorbeelden van dergelijke wisselingen. Hongaren werden negatief beoordeeld toen ze zich in de negende eeuw in het Karpatenbekken vestigden. Ze werden als barbaren beschouwd en gevreesd vanwege hun strooptochten door Europa. Toen Hongarije tijdens de Tweede Wereldoorlog aan de kant van de Nazi-Duitsland stond, noemde Flournoy Montgomery – destijds ambassadeur van de Verenigde Staten 1933-1944 – Hongarije: 'the most faithful ally of Nazi Germany' (Marácz 1995, p. 36).

Wanneer de politieke houding van de Hongaren overeenkomt met de Westerse belangen, dan is het beeld echter positief (Marácz 1995, p. 30). Positieve beeldvorming van de Hongaren bepaalde de tijd van de romantiek toen de Hongaren als 'freedom-loving Hungary' werden bekeken (Marácz 1995, p. 28). Men kende de Hongaren toen van de Poesta, de paardherders en schelmen. Er ontstond vooral een positief beeld over de Hongaren toen ze in 1848 voor de vrijheid vochten en onafhankelijk wilden worden van de Habsburgse monarchie. Ook tijdens de Sovjetbezetting van Hongarije en vooral tijdens de Hongaarse Opstand van 1956 overheerste het beeld van de Hongaren als 'brave, heroic defenders of European values and liberty against oppressive barbarism from the East' (Marácz 1995, p. 36). Dit positieve beeld stond ook centraal veertig jaar later tijdens de Systeemverandering in 1989. Deze verandering resulteerde in de eerste democratische verkiezingen. In de woorden van Marácz:

> The Hungarian uprising of 1956 reinforced the image of Hungarians as brave, heroic defenders of European values a liberty against oppressive barbarism from the East. So did the Velvet Revolution of 1989 when the communist regime collapsed in Hungary as well (Marácz 2007, p. 176).

Omdat we de benadering van Leerssen (1993) gebruiken, kijken we niet alleen naar Hongarije, maar besteden we ook aandacht aan de politieke omstandigheden in Nederland. Gedurende de twintigste eeuw, die in dit onderzoek centraal staat, wordt de Nederlandse samenleving voor een belangrijk deel bepaald door de verzuiling. Onder verzuiling verstaat Mak (1999) de sociale scheiding tussen de diverse godsdienstige en politieke groeperingen. Deze kwam tot stand door een sterk verdeelde samenleving. Die verdeling kwam tot uitdrukking in een katholieke, een protestantse, een socialistische en een neutrale zuil (Mak 1999, p. 31). Ten tijde van de verzuiling had elke zuil eigen media en sociale instituties, zoals een eigen omroep, krant, standsorganisatie, vakbond, politieke partij, woningbouwvereniging, eigen scholen, ziekenhuizen sportverenigingen, enzovoort. Men deed inkopen bij andere winkels en was werkzaam bij verschillende bedrijven. Dit leidde tot grote culturele verschillen tussen de zuilen. Dat gold niet alleen voor de steden, maar ook voor grote delen van het platteland.

Als wij vanuit het perspectief van de verzuiling naar de Hongaarse beeldvorming in bovengenoemde twee perioden in Nederland kijken, dan wordt duidelijk hoezeer de verschillende zuilen en hun persorganen, de kranten, de gebeurtenissen in Hongarije verschillend interpreteren. De politieke en religieuze houdingen van de kranten blijkt uit hun interpretatie en leidt tot tegenstrijdige beeldvorming. *De Waarheid* beoordeelt als communistische krant de 'opstandelingen' ten tijde van de Hongaarse Opstand als tegenstanders van het bestaande regime in Hongarije. De NRC, als liberale krant, gebruikt 'opstand' echter als een neutraal woord voor de Hongaarse Opstand van 1956. De kranten geven een verschillend beeld en dat komt ook in hun woordgebruik tot uitdrukking. De woordkeuze correspondeert met de beeldvorming.

Analyseren wij echter hoe de eerste democratische verkiezingen van Hongarije in 1989-'90 in dezelfde Nederlandse kranten worden gerepresenteerd, blijkt dat de Hongaarse beeldvorming in Nederlandse kranten niet meer zo verschillend en tegenstrijdig is als veertig jaar eerder. Wij vragen ons af of dit verklaard wordt door de verminderde invloed van verzuiling in de jaren negentig in Nederland. De Hongaarse beeldvorming in Nederland zoals dat in kranten tot uitdrukking komt, vertoont in het begin van de jaren negentig van de vorige eeuw meer consensus. Het lijkt erop dat de samenleving en sociaal-politieke ideeën over de werkelijkheid een duidelijke liberale inslag laten zien. Opvallend genoeg treffen we dit beeld aan in alle onderzochte Nederlandse kranten.

Er is geen ander vergelijkbaar onderzoek naar beeldvorming over Hongarije in Nederland. Wel is er onderzoek naar de beeldvorming van Hongarije in het algemeen én van Hongarije tijdens de opstand van 1956 in Turkse krantenartikelen (Yagci 2012). Zij concludeert dat de Turkse kranten met elkaar in botsing komen als het over binnenlandse politiek gaat. Maar als het over buitenlandse politiek gaat, komen de meningen overeen. Dit verklaart ze door te wijzen op de sfeer van de Koude Oorlog. Hierdoor is de nationale identiteit belangrijker dan de politieke

ideologie van de krant. Zo ontstaat een homogeen beeld over de Hongaren in alle Turkse kranten, dat los staat van het politieke profiel van de kranten. De Turkse pers staat aan de kant van de Hongaarse 'vrijheidsstrijders' en oefent kritiek uit op het Sovjetleger. De eigenschappen die gekoppeld zijn aan de Hongaren: 'held', 'eerlijk' en 'fatsoenlijk' en de klemtoon wordt gelegd op broederschap. Dit laatste komt tot uiting in een oproep om geld in te zamelen voor de Hongaren (Yagci 2012).

Dataverzameling van krantenartikelen uit 1956 en 1989-'90

Voor dit onderzoek zijn 110 artikelen uit de periode van de Hongaarse Opstand van 1956 en 64 artikelen uit de periode van de Systeemverandering 1989-'90 verzameld. Dat zijn samen 174 artikelen afkomstig uit vijf verschillende Nederlandse kranten. De Nederlandse dagbladen zijn zo uitgekozen dat ze een afspiegeling vormen van de verzuilde Nederlandse samenleving. Het betreft *De Waarheid* als communistisch, *De Volkskrant* als katholiek, *Trouw* als protestants, *De Telegraaf* met een tendens naar rechts en de *NRC Handelsblad* als liberaal neutraal dagblad.

Het corpus met krantenartikelen is samengesteld op basis van de volgende criteria. Voor de Hongaarse Opstand zijn artikelen geselecteerd van één tot drie dagen voor het begin van de opstand van 23 oktober 1956 tot drie dagen na het einde van de opstand. Op 4 november 1956 volgde de invasie van de Sovjettroepen en werd de opstand onderdrukt. De dataverzameling bevat alleen artikelen die op de voorpagina verschenen. Het betreft allemaal dezelfde genres van nieuwsberichten, commentaren of columns. Bij de verzameling van krantenartikelen ten tijde van de Systeemverandering in 1989-'90 is ook het criterium van een tot drie dagen voor en na de belangrijkste evenementen gehanteerd. Dat waren in dit geval de herbegrafenis van Imre Nagy op 16 juni 1989, de Pan-Europese picknick op 19 augustus 1989, en de eerste ronde (25 maart 1990) en tweede ronde (8 april 1990) van de eerste democratische verkiezingen.[1] Tabel 1 bevat een overzicht van de omvang en de aard van de verzameling krantenartikelen uit de Nederlandse dagbladen.

Tabel 1. Dataverzameling van vijf kranten uit de periode 1956 en 1989-'90

Periode		*De Waarheid*	*De Volkskrant*	*De Telegraaf*	*NRC*	*Trouw*	Totaal
1956	Aantal artikelen	17	23	25	15	30	110
	Aantal woorden	6.250	12.259	8.210	10.627	9.299	46.645
1989-'90	Aantal artikelen	6	17	8	18	15	64
	Aantal woorden	3.243	9.568	2.972	11.878	8.938	36.599
	Totaal aantal artikelen	23	40	33	33	45	174

Dit corpus van artikelen beschouwen wij als een representatieve afspiegeling van de te onderzoeken beeldvorming in kranten. Met behulp van dit corpus kunnen we de verschillen tussen teksteigenschappen in de kranten analyseren. Wel moeten we opmerken dat het corpus een inperking heeft vanwege het feit dat er naar de voorpagina's van de kranten is gekeken.

Hetero-images opsporen

De krantenartikelen zijn onderworpen aan een vergelijkende analyse. In de eerste plaats is er een tekstanalyse van kennisstructuren en referentiële uitdrukkingen op de krantenartikelen uit *De Waarheid*, *De Volkskrant*, *Trouw*, *De Telegraaf* en *NRC Handelsblad* uitgevoerd. Vervolgens zijn deze bevindingen vergeleken en in verband gebracht met de secundaire bronnen over beeldvorming over Hongarije en Hongaren enerzijds en de veranderingen in de Nederlandse verzuiling in de naoorlogse periode anderzijds. De analyse levert een Hongarije-beeld op maar tegelijk ook een beeld van Nederland. Je zou kunnen zeggen dat het Hongarije-beeld tegelijkertijd een spiegel is waarop de structuren van de Nederlandse samenleving beter in kaart gebracht kunnen worden. Het geeft inzicht in de Nederlandse samenleving en hoe de interne verschillen, de referentiekaders als gevolg van de ver-/ontzuiling zich hebben ontwikkeld.

Kennisstructuren

De tekstanalyse van de krantenartikelen is te plaatsen binnen de functionele pragmatiek (Ehlich 2010). De functioneel pragmatische discoursbenadering stelt zich ten doel te reconstrueren hoe mensen – ook wel actanten genoemd – talige middelen gebruiken om bepaalde doelen te bereiken (Houtkoop & Koole 2000). Voor de functionele pragmatiek betekent talig handelen maatschappelijk handelen. Volgens Ehlich (2010) spelen daarbij drie dimensies van taal en communicatie een centrale rol, te weten de doelgerichtheid van communicatie (teleologische), de kennisstructurerende (gnoseologische) en de identiteitsvormende (communautaire) dimensie. Bij de analyse van krantenartikelen gaat het in de eerste plaats om de doelgerichtheid van taal, namelijk het tot stand brengen van effectieve en efficiënte communicatie tussen redacteur en lezer. De identiteitsvormende dimensie vervult daarbij ook een belangrijke functie, omdat kranten vanuit een bepaalde ideologische stellingname een bepaalde doelgroep aanspreken. Ten slotte speelt ook de kennisstructurende functie van taal een rol bij de krantenanalyse. In de tekstanalyse in dit artikel draait het vooral om deze laatste dimensie.

De wijze waarop een krant de werkelijkheid weergeeft, leidt tot een ordening van de werkelijkheid. Dat geldt in sterke mate voor de beeldvorming over personen en landen. De kennisstructuren spelen een belangrijke rol bij de interpretatie van de lezer. Een kennisstructuur is een systeem van samenhangende kennisele-

menten over een bepaald begrip (Ehlich & Rehbein 1993). Door de analyse van krantenartikelen proberen we deze kennisstructuren te reconstrueren. We concentreren ons daarbij op de manier waarop een bepaald land en de inwoners van dat land benoemd worden. Daarbij gaat het niet zozeer over wat er over een bepaald land of persoon beweerd of gerapporteerd wordt, maar meer om de kennis, die als vanzelfsprekend mee overgedragen wordt. Langelaar (2008) en El Farisi (2008) gebruikten deze methode om de beeldvorming over Nederland en Nederlanders in binnen- en buitenlandse kranten te analyseren na de moord op Pim Fortuyn. Van den Berg (2009) onderzocht de veranderingen van de beeldvorming over Nederland en Nederlanders in Argentijnse kranten vóór en na het huwelijk tussen Willem-Alexander en Máxima Zorreguieta.

Om de kennisstructuren bij de beeldvorming over Hongarije en de Hongaren in de Nederlandse kranten uit de twee onderzochte periodes te achterhalen werden de eigenschappen van Hongarije en Hongaren gesystematiseerd. Deze analyse maakt gebruik van het onderscheid tussen *kernwoorden* en *eigenschapswoorden*. Analoog aan het onderzoek van Langelaar (2008) en El Farisi (2008) worden in dit onderzoek de kernwoorden *Hongarije*, *Honga(a)r(en)*, *Hongaars(e)* en *Hongaars(e) X* gehanteerd. Eigenschapswoorden zijn woorden die refereren aan deze kernwoorden. Voor de analyse zijn zinnen met de genoemde kernwoorden en bijbehorende eigenschapswoorden verzameld in een subcorpus.

Hier volgen een paar voorbeelden om te laten zien wat er bedoeld wordt met het kernwoord **Hongarije** en bijbehorende eigenschapswoorden. Het kernwoord is vet gedrukt. Het eigenschapswoord is telkens cursief gedrukt.

> De verdediging van de socialistische verworvenheden van *volksdemocratisch* **Hongarije** is thans de voornaamste en heilige plicht van de werkers, boeren en intellectuelen, aldus de verklaring waarvan men de tekst op pagina twee vindt (*De Waarheid*, 23-10-1956).

In deze zin is **Hongarije** het kernwoord en het eigenschapswoord is *volksdemocratisch*. Een ander voorbeeld met het kernwoord **Hongaren** luidt:

> Vanavond in Gyoer, het hoofdkwartier van de beweging 'Vrij Hongarije', waren duizenden *naar vrijheid snakkende* **Hongaren** van plan op mars te gaan naar Boedapest. Ik voorspel, dat zij zullen worden vermoord (*De Telegraaf*, 25-10-1956).

In deze zin is **Hongaren** het kernwoord en het eigenschapswoord is *naar vrijheid snakkende*.

> Uit Washington zond president Eisenhower een dringende boodschap aan premier Boelganin om het vuren op het *weerloze* **Hongaarse volk** te staken (*De Waarheid*, 23-10-1956).

In dit laatste voorbeeld is **Hongaarse volk** het kernwoord en het eigenschapswoord is *weerloze*.

Uit het corpus van de krantenartikelen werd op deze wijze een subcorpus samengesteld bestaande uit 208 zinnen uit de twee onderzochte periodes (tabel 2).

Tabel 2. Aantal relevante zinnen in combinatie met kernwoorden en eigenschapswoorden uit de periode 1956 en 1989-'90

Periode		*De Waarheid*	*De Volkskrant*	*De Telegraaf*	*NRC*	*Trouw*	Totaal
1956	Aantal zinnen met kernwoorden	125	198	151	247	195	916
	Aantal relevante zinnen met kernwoorden	22	19	41	43	37	162
1989-'90	Aantal zinnen met kernwoorden	41	118	41	132	103	435
	Aantal relevante zinnen met kernwoorden	0	14	1	24	7	46
	Totaal aantal relevante zinnen met kernwoorden	22	33	42	67	44	208

Dit corpus van de relevante zinnen beschouwen wij als representatieve afspiegeling van de te onderzoeken beeldvorming in kranten.

De kennisstructuren werden afgeleid uit de combinaties van kernwoorden en eigenschapswoorden in de twee periodes voor de verschillende kranten. Zo konden kennisstructuren uit verschillende Nederlandse dagbladen en de twee periodes worden gereconstrueerd. Tabel 3 illustreert dit met een voorbeeld van *Trouw* (zie volgende pagina).

De eigenschappen werden vervolgens ondergebracht in zeven overkoepelende categorieën. Deze categorieën zijn vastgesteld door twee beoordelaars, waaronder één van de auteurs van dit artikel. Als basis daarvoor zijn de categorieën gehanteerd uit het onderzoek van El Farisi (2008) en Van den Berg (2009). Deze werkwijze heeft tot de volgende zeven kennisstructuren geleid:

Eigenzinnig,
Onderdrukt,
Nationale Symbolen,
Communistisch,
Liberaal/Vredig,
Democratisch,
Conflictueus.

Tabel 3. Combinaties van kernwoorden en eigenschapswoorden uit *Trouw*

Periode	Opstand van 1956	Systeemverandering 1989-'90
	Kernwoorden	Kernwoorden
	Hongarije, Hongaar, Hongaren, Hongaars(e), Hongaarse X	Hongarije, Hongaar, Hongaren, Hongaars(e), Hongaarse X
	Eigenschapswoorden	Eigenschapswoorden
Trouw	jonge (2); in handen der opstandelingen zijnde; westelijke; de vrijheid; het recht; de onafhankelijkheid; strijd; alleen; vrijheid; gerechtigheid; christendom; neutrale kern; neutraal; nood; kruisbanier	Volksrepubliek; liberalisering; neutraal; oudere; menige; gewone; vrije verkiezingen; revolutionaire veranderingen; postcommunistische

Deze zeven kennisstructuren zijn gebruikt als basis voor een vergelijking van de beeldvorming per periode en per krant. Tabel 4 (zie volgende pagina) biedt inzicht in de verdeling van de kennisstructuren Onderdrukt en Liberaal/Vredig per krant en per periode.

De conclusie uit het materiaal in tabel 4 is dat de analyse zowel een beeld van Hongarije oplevert als een beeld van Nederland. In 1956 is er sprake van een verzuilde Nederlandse samenleving. De verzuiling zorgt voor een interne verdeling die op politieke en religieuze verdeling is gebaseerd. Dit vinden we terug in de kranten. De ontzuiling die zich eind jaren zeventig heeft ingezet zorgde voor een geliberaliseerde samenleving en sociaal-politieke ideeën. Er worden weinig verschillen meer waargenomen in de beeldvorming in de verschillende kranten. Het archetypische beeld wordt in de tweede periode niet meer duidelijk aangetroffen.

Tabel 4. Verdeling van de kennisstructuren Onderdrukt en Liberaal/Vredig per krant en periode

Kennisstructuren	Periode	*De Waarheid*	*De Volkskrant*	*De Telegraaf*	*NRC*	*Trouw*	Frequentie
2. Onderdrukte	1956		van de rest van de wereld afgesloten; vrij (3); weerloze; kleine	noodlijdende; vastbesloten; verdreven; vrij (2); vrijheid snakkende	bezorgdheid; vrij	nood; alleen	16
	1989-'90		verbaasde; vreedzaam; vrij		ingewikkelde; nuchter		5
5. Liberaal/Vredig	1956	neutraliteit; onafhankelijke (2); rust en orde	Neutrale	in Nederland studerende; in Nederland blijvende (2); bevrijd; vrij van communistische	neutrale kern (2); neutrale staat; rustig; vrijheid; Oostenrijk, het vrije buurland	christendom; neutraal; neutrale kern; onafhankelijkheid; westelijke; de vrijheid; jonge (2)	25
	1989-'90		afhankelijk; heel; alle	jonge	liberale rechtsstaat; neutraliteit; markteconomie	liberale ring; neutraal; gewone	10

Referentiële uitdrukkingen

Parallel aan de kennisstructuren is er gekeken naar referentiële uitdrukkingen waarmee actanten en centrale gebeurtenissen in de twee periodes in de kranten worden benoemd. Het is namelijk opvallend hoeveel alternatieve benoemingen er gebruikt worden. De Hongaarse Opstand in 1956 werd destijds door het communistische regime een 'contrarevolutie' genoemd. De opstandelingen wilden het onderdrukkende regime omverwerpen. Dat is niet gelukt. Om het prestige van het toenmalige systeem te bevestigen, werden deze opstandelingen door de machthebbers tot 'contrarevolutionairen' uitgeroepen en de Opstand zelf tot een 'contrarevolutie'. Deze benoemingen bleven in gebruik tot de Systeemverandering in 1989-'90. Toen werd de Opstand met terugwerkende kracht als revolutie gezien en door de hervormingsgezinde communist Imre Pozsgay als 'volksopstand' benoemd. De legitimiteit van het toen heersende Kádár-regime werd op die manier in twijfel getrokken. De benoemingen van actanten en van de gebeurtenissen illustreren zo op een fraaie wijze de verschillen in beeldvorming tussen de twee periodes in de Hongaarse geschiedenis.

De analyse van referentiële uitdrukkingen concentreert zich op de benoeming van Russische en Hongaarse actanten. Daarnaast hebben we gekeken naar de benoeming van de Opstand van 1956 zelf. Door te analyseren hoe deze entiteiten in de verschillende kranten benoemd werden, kon zichtbaar gemaakt worden welke kennis de kranten bij hun eigen lezers als bekend vooronderstelden. Deze benoemingen zijn dragers van bepaalde politieke overtuigingen, die in de Nederlandse situatie verbonden kunnen worden met de verzuilde oriëntaties van de kranten. In tabel 5 (zie volgende pagina) wordt de verdeling van enkele benoemingen per krant en per periode samengevat. De percentages duiden op het aandeel van het totaal aantal woorden van de krantenartikelen.

Enkele voorbeelden illustreren het gebruik van de uitdrukkingen in de geanalyseerde kranten. *De Waarheid* benoemt de Opstand in 1956 en de opstandelingen als volgt:

> De Hongaarse regering heeft vanochtend in een communiqué bekend gemaakt, dat de contra-revolutionaire opstandelingen, dank zij het optreden van het leger, de politie en gewapende arbeiders en met de hulp van het Sowjetleger zijn overwonnen (*De Waarheid*, 25-10-1956).

De andere kranten – de zogenaamde burgerlijke pers – worden bekritiseerd in hun woordkeuze voor 'Hongaarse revolutie':

> Waar de burgerlijke pers 'de Hongaarse revolutie' noemt, wat in werkelijkheid de georganiseerde contrarevolutie is, heeft zijn ware aard getoond: het Natio-

nale Museum in Boedapest is tot vier maal toe in brand gestoken en moet als verloren worden beschouwd (*De Waarheid*, 25-10-1956).

De Volkskrant benoemt twee dagen later de Opstand en de opstandelingen als volgt:

> De Opstand in Hongarije, vier dagen geleden begonnen als een plaatselijk straatgevecht in Boedapest, is thans uitgegroeid tot een bloedige oorlog van Hongaren tegen de Russen over het gehele land (*De Volkskrant*, 27-10-1956).

Deze referentiële uitdrukkingen bevestigen de eerder geanalyseerde beeldvorming van Hongarije en Hongaren in verschillende kranten in Nederland.

Tabel 5. Benoemingen Hongaarse en Russisch actanten in de twee periodes

Periode	Kranten	*De Waarheid*	*De Volkskrant*	*De Telegraaf*	*NRC*	*Trouw*
	Woorden					
1956	Contra-revolutionairen	16	2	1	4	0
		0,16%	0,016%	0,012%	0,037%	
	Fascisten	6	0	1	1	0
		0,096%		0,012%	0,009%	
	contra-revoutie	9	2	1	3	1
		0,144%	0,016%	0,012%	0,028%	0,010%
	Vrijheidsstrijd	0	0	3	0	4
				0,036%		0,043%
	Sovjet-troepen	23	4	10	1	0
		0,368%	0,032%	0,121%	0.009%	
	Russische troepen	0	36	16	52	22
			0,293%	0,194%	0,489%	0,236%
	Contrarevolutionairen	3	0	0	0	0
		0,092%				
1989-'90	Opstand	4	6	2	8	22
		0,123%	0,062%	0,067%	0,067%	0,246%
	Revolutie	1	2	0	6	9
		0,03%	0,02%		0,050%	0,1%

Climax zonder succes; anticlimax met succes

Als we onze analyses van de kranten uit de twee periodes vergelijken met de analyse van Marácz (1995), ontstaat het volgende inzicht. De beeldvorming in Nederland presenteert de Opstand in 1956 als een *climax* die echter *zonder succes* blijft. Het archetypische beeld wordt in deze periode duidelijk aangetroffen. In de beeldvorming over de periode 1989-'90 wordt de Systeemwisseling echter voorgesteld als

een *anticlimax*, die *wel tot succes* leidt. In deze periode kan het archetypisch beeld in de krantenartikelen echter niet worden teruggevonden.

Wat is daar de reden voor? Waarom ziet men niet hetzelfde beeld terug in de krantenartikelen van de periode van de Systeemverandering in 1989-'90? Walter Mondale, de Amerikaanse ex-vicepresident die de verkiezingen als waarnemer bijwoonde, zei zich te verbazen over het gebrek aan enthousiasme bij de bevolking: 'Het is alsof verkiezingen iets zijn dat men al jaren meemaakt' ('Centrumrechts vooraan bij verkiezingen in Hongarije'. *De Telegraaf*, 27 maart 1990, p. 9). Deze uitspraak leest men in de verschenen krantenartikelen tijdens de verkiezingen in 1990. Kan dit simpelweg verklaard worden met het feit dat tijdens de ontzuiling een tot consensus gekomen, homogener beeld van Hongarije en de Hongaren aanwezig was? Of is hier een andere reden voor?

In het kader van het onderzoek hebben we secundaire bronnen verzameld die de samenhang tussen 1956 en 1989-'90 en de ontwikkelingen van het Hongaarse volk na 1956 bespreken. Het betreft reisverhalen, biografische romans en wetenschappelijke literatuur. De verzameling bevat alle bronnen die over dit onderwerp in het Nederlands gevonden konden worden. We beperken ons in navolging van de benadering van Leerssen (1993) tot de analyse van hetero-images met betrekking tot Hongarije. We hebben daarom gekozen voor auteurs, die het Nederlandse perspectief vertegenwoordigen – zoals het boek *Verworpen en ontwaakt* van Peter Michielsen (1990), *De heer en meester* van Jaap Scholten (2009), *De melancholieke revolutie* van Lieve Joris (1990), *Duister verleden van de Hongaarse kerken* van Gerrit van Dijk (2009) en *De Nederlandse houding ten aanzien van de Hongaarse revolutie in de Suez-crisis* van Duco Hellema (1990). Deze bronnen verbreden ons inzicht in het Nederlandse perspectief op Hongarije en Hongaren in de onderzochte periodes. Deze bronnen leveren ook materiaal voor een interpretatie van de redenen voor de verschillen in de beeldvorming in de twee periodes.

'Nergens in Oost-Europa is de revolutie in 1989 zo stil, zo onopvallend verlopen als hier, in Hongarije' (Michielsen 1990, p. 26) – schrijft Michielsen over Hongarije in zijn boek *Verworpen en ontwaakt – Hongarije, de psychose van de verslagen natie*. Zijn verslag is een neutrale weergave van de Systeemverandering in Hongarije waarin het passieve karakter van de omwenteling wordt benadrukt. Dit passieve karakter staat haaks op het Hongaarse archetype van de strijder en vechter. Michielsen probeert erachter te komen waarom de revolutie van 1989 in Hongarije zo passief verlopen is. Hij stelt deze vraag naar aanleiding van de gebeurtenissen in 1956 en de daarop volgende veertig jaren. De Hongaren zijn in 1956 in opstand gekomen tegen het Sovjet-Russische regime zonder succes en als resultaat leefden ze veertig jaar in onderdrukking. De tegenstellingen tussen de climax in 1956 en de anticlimax in 1989-'90 worden uitgebreid besproken in zijn publicatie. Een 'barbaars', 'vechtend' en 'strijdend' volk dat al zijn kracht en gezicht verliest tijdens de terreur en vernedering van het communisme. Het proces en de ontwikkeling van de houding van de Hongaren wordt door hem als volgt samengevat:

> Het eindigde met de transformatie van open strijd naar stadsguerrilla, van stadsguerrilla naar passief verzet, van passief verzet naar wraak, straf, boete, eindigde in de ziel van de Hongaren zelfs pas decennia later (Michielsen 1990, p. 20).

Deze interpretatie geeft een mogelijke reden aan voor het verdwenen enthousiasme, voor een anticlimax die wel succesvol eindigde, namelijk met de Systeemverandering. Voor een 'geslaagde natie' die alleen maar grote – al lang vergeten – helden in de geschiedenis had. Het Hongaarse volk was het eenzaamste volk van Europa, omringd door vreemde Slaven (Slowaken, Tsjechen, Kroaten, enzovoort) met als enige verwanten de Finnen en de Esten. Dit volk werd in 1956 bloedig neergeslagen, zoals zij honderd jaar lang in alle opstanden eerder neergeslagen was. 'Het was een collectieve neurose van de Hongaren geweest' citeert hij Koestler (Michielsen 1990, p. 14). Dit alles heeft de Hongaren tot nihilisten gemaakt, die in een land van de 'kleintjes' en de 'beetjes' wonen want 'Wat klein is, kan bij ons nog net, wat groot is, kan niet' citeert Michielsen Konrád, een Hongaarse schrijver (Michielsen 1990, p. 15). Volgens hem is dit misschien de reden dat er een gebrek aan spektakel was, waarmee de Hongaren hun socialistisch systeem hebben ontmanteld. Zonder massademonstraties en zonder volkswoede:

> Er was een rondetafelgesprek, er was een akkoord, er was een partij die zich ophief en herrees, er was een parlement dat beschaafd en bedaard en zonder ophef alle heilige koeien van het oude systeem uit de grondwet schrapte. Er waren veel discussies, veel filosofische hoogstandjes, er was veel gepraat op de beeldbuis en de koffiehuizen en de woonkamers van intellectuelen, over de afschaffing van het socialisme, over deze luie, vreedzame contrarevolutie waarmee alle verlangens van 1956 drieëndertig jaar na dato alsnog werden verwezenlijkt, maar geen demonstraties en geen euforie (Michielsen 1990, p. 15).

Op een subjectieve manier hebben Lieve Joris (1990) en Jaap Scholten (2009) in verband met deze periodes over Hongarije en de Hongaren geschreven. Lieve Joris geeft in haar essayistische monografie *De melancholieke revolutie* een gedetailleerd beeld van Hongarije net voor de Systeemverandering. Zij bevond zich in die tijd in Hongarije en kreeg door intellectuelen een maatschappelijke en politieke rondleiding. Zij was op de herbegrafenis van Imre Nagy (16 juni 1989) en maakte ook de dood van János Kádár mee, de toenmalige communistische en dictatoriale leider. Ze constateert hoe gevoelloos de Hongaren waren:

> Maar van rouw is er in de straten van Boedapest weinig te merken, de gezichten die ik passeer staan niet anders dan gewoonlijk en de schoonmaakster in het Marx-station veegt met dezelfde verveelde gebaren sigarettenpeuken tussen onze voeten vandaan (Joris 1990, p. 80).

Jaap Scholten is journalist en correspondent bij het NRC *Handelsblad* en woont momenteel in Hongarije. In zijn autobiografische roman *Heer en meester: Berichten uit de voormalige dubbelmonarchie* geeft hij een beeld van een Nederlander over Hongarije. Hij legt een relatie tussen het hedendaagse Hongarije en de situatie in 1956, veertig jaar communisme en het leven na de Systeemverandering. Zo zien wij hoe het leven gevormd werd sinds de Systeemverandering:

> Er is een Hongaars spreekwoord dat in mijn kop rondzingt en het mij moeilijk maakt onversneden de Hongaren te omarmen. 'Als mijn koe sterft, wil ik dat de koe van de buren ook sterft.' Daarin wordt bijna alles samengebald wat mij aan veel Hongaren die ik hier tegenkom tegenstaat: het destructieve, het negatieve, het afgunstige, het contraproductieve, het niet kunnen samenwerken, het zich wentelen in de slachtofferrol, het noodlotsdenken. Alsof je met z'n allen in de neerwaartse spiraal van een draaikolk zit, en in je hart ook niet anders wenst. Soms in een slecht moment denk ik, dat ze bewust de afgelopen vierhonderd jaar in elke oorlog de zijde van de verliezende partij hebben gekozen (Scholten 2009, p. 129).

> Velen zijn zachtaardig, om niet te zeggen lief. Maar rond een flink percentage hangt een koppige gefrustreerdheid, die deels te verklaren is (eeuwen van buitenlandse overheersing, onzekerheid, armoede), maar deels ook niet. Zoals de gemiddelde Amerikaan een cultuurbepaald, op de toekomst gericht optimisme heeft, lijkt de gemiddelde Hongaar een dito, op het verleden gefocust pessimisme te hebben (Scholten 2009, p. 199).

Joris (1990) en Scholten (2009) hebben hetzelfde pessimisme waargenomen, waarover ook Michielsen (1990) schrijft in zijn eerder genoemde artikel.

In het *Reformatorisch Dagblad* beschrijft Gerrit van Dijk het duistere verleden van de Hongaarse kerken. Hierin wordt belicht hoe tijdens het communisme in de christelijke wereld onderdrukking en machtspraktijken voorkwamen. De sfeer van onbetrouwbaarheid van dit tijdperk toont wat Hongarije mee moest maken in die tijd. Hoewel de Opstand van 1956 bloederig door Russische tanks werd onderdrukt, werd op dat moment niet opnieuw het harde stalinisme ingevoerd. In plaats daarvan kwam er het zogenoemde 'goulashcommunisme' (Van Dijk 2009). In Hongarije – het land dat ironisch wel 'de gelukkigste barak van het Oost-Europese concentratiekamp werd genoemd – was de val van het communisme in 1989 dan ook niet zo'n dramatische gebeurtenis' (Van Dijk 2009, p. 1). Er was eerder sprake van een 'fluwelen revolutie' (p. 1). Tibor Fabiny – hoogleraar hermeneutiek en Engelse letterkunde aan de Károly Universiteit in Boedapest – schrijft onder andere over de houding van de kerken tijdens het communisme. Hij ziet iets anders dan 'de gelukkigste barak'.

> De periode na 1956 was psychologisch en moreel zelfs gevaarlijker dan ervoor, omdat niemand meer wist wie vriend of wie vijand was. Het krioelde van informanten, ook in de kerk (Fabiny 2006, p. 1).

De secundaire literatuur geeft meer reliëf aan het eerder geschetste beeld over het verloop van de Systeemverandering in 1989-'90. Het lijkt erop dat het 'barbaarse', 'strijdende' en 'vechtende' volk, dat door de eeuwen heen altijd in opstand kon komen tegen de verschillende onderdrukkingen, geen kracht meer had na veertig jaar onderdrukking van communisme, spionnennetwerk en wantrouwen. Dit beeld komt ook in de krantenartikelen naar voren: het betreft de melancholie na een geslaagde omwenteling van de natie.

De vraag is of deze beschreven melancholie en passiviteit alleen het gevolg is van veertig jaar communisme. Spelen er misschien ook andere elementen een rol in de interpretatie van de beeldvorming? Het ontbreken van het Hongaarse archetype in de Nederlandse literatuur en media tijdens de Omwenteling van 1989-'90 kunnen we verklaren door de veranderde manier van het verzet van de Hongaren, maar ook door de veranderde situatie in Nederland. Volgens ons is het zeker niet zo dat het Hongaarse archetype niet aanwezig is, maar komt het tot uiting op een andere manier. Dit archetype kunnen we traceren als we kijken naar het ondergrondse verzet voorafgaand de Omwenteling. Dat werd gevoed door de *samizdat*-literatuur – de clandestien gedrukte en uitgegeven literatuur – en geheime bijeenkomsten. Hierdoor werd de Systeemverandering wel degelijk actief voorbereid, maar op een subtielere manier. Volgens deze interpretatie zou in deze periode wel sprake zijn geweest van een Hongaarse strijder en Hongaars vechtend volk. Alleen vinden we dit archetype niet terug in de krantenartikelen.

Wederzijdse beeldvorming is volgens Leerssen (1995) afhankelijk van de politieke omstandigheden. Deze omstandigheden zijn zowel in Hongarije als in Nederland veranderd. Doordat de hetero-images en auto-images veranderen door historische ontwikkelingen ontstaat er een andere identificatie – anders gezegd een andere beeldvorming.

Het uitblijven van het archetype is dan ook onzes inziens te verklaren aan de hand van de veranderingen die in de Nederlandse samenleving hebben plaatsgevonden. Enerzijds is de verzuiling, die in de jaren vijftig van de vorige eeuw nog sterk dit beeld beïnvloedde, aan het eind van de jaren tachtig, begin jaren negentig grotendeels verdwenen; de daarbinnen gehuldigde (en gepropageerde) opvattingen over het buitenland verloren daardoor grotendeels aan relevantie. Daarbij komt de veranderde waardering van Marx en het communisme in West-Europa. Door de ingrijpende veranderingen in het denken van de Westerse wereld sinds, om het zo te noemen, '1968', ontstaat er in de jaren '70 en '80 in Europa en de VS een dominante groep van intellectuelen, journalisten, spraakmakers enzovoort die de publieke opinie beheersen vanuit een principieel kritische houding, wat resulteert in (makkelijk gezegd) een linkse opstelling. Dat de volkeren van Oost-

Europa de praktijk van datzelfde communisme beu waren en het marxistische juk probeerden af te schudden, bracht veel van de westerse denkers en opiniemakers in een ongemakkelijke positie: het was onmiskenbaar dat de Oost-Europeanen naar vrijheid snakten, maar om hen nu als helden te beschouwen ging toch wel wat ver. Ze zwoeren namelijk Marx af, die in Nederland bij veel ex-verzuilden in hoog aanzien stond en soms de plaats van God had overgenomen. Het was bij de Hongaren in 1989-'90 een opstand die zich niet keerde tegen wat hier tradioneel als rechts werd gezien. Daardoor was het voor de Nederlandse publieke opinie moeilijk om hen toe te juichen als principiële vrijheidsstrijders, zeker toen hun vrijmaking ook nog betrekkelijk kalm verliep.

De totstandkoming van de beeldvorming in het politieke krachtenveld

Tot slot willen we ingaan op de stelling van Leerssen (1993) en Marácz (1995) dat de beeldvorming tevens afhankelijk is van de politieke houding van het Westen. Wat betekende 1956 precies voor de Nederlanders? Waarom is het beeld van de Hongaren in Nederland na 1956 positief als de Opstand neergeslagen wordt en de communistische dictatuur wordt hersteld?

Eén van de redenen voor de afwachtende houding van de Westerse mogendheden moet gezocht worden in toenmalige politieke ontwikkelingen en wel bij de Suez-crisis die op hetzelfde moment de internationale krachtverhouding tussen de Sovjet-Unie en de Verenigde Staten bepaalde. Hellema (1990) legt een duidelijk verband tussen de reacties op de Hongaarse revolutie en op de Suez-crisis. In de Nederlandse kranten werd de Westerse onmacht ten opzichte van de Sovjet-Russische interventie in Hongarije direct in verband gebracht met de tijdens de Suezkwestie geconstateerde terughoudende en wankelmoedige Amerikaanse buitenlandse politiek (Hellema 1990). De Amerikaanse regering leek aanzienlijk meer geïnteresseerd in het beheersen van de Suez-crisis dan in de Hongaarse revolutie. In de loop van november 1956 namen diverse Nederlandse bladen een steeds kritischer en vijandiger houding aan tegenover de Verenigde Naties en Amerika. *De Telegraaf* schreef: 'de Verenigde Staten beseften niet voldoende hoezeer zij Europa nodig hadden. Amerika heeft Europa geducht in de steek gelaten. Suez maar vooral Hongarije, met alle internationale consequenties, rukte het Nederlandse volk uit zijn vadsige zekerheidsstemming' (Hellema 1990, p. 264). De gebeurtenissen in de internationale politiek hadden 'een einde gemaakt aan de illusies van vreedzame co-existentie' (Hellema 1990, p. 266).

In Nederland heerste dus bitterheid, frustratie en teleurstelling over de rol die de Verenigde Staten in de internationale politiek speelden (idem). Dit zorgde echter voor extra sympathie en een positievere beeldvorming van de Hongaren. Hellema noemt ook nog andere argumenten:

> Nederland en Franco-Spanje waren de enige westerse landen die uit protest tegen het neerslaan van de Hongaarse revolutie weigerden deel te nemen aan de Olympische spelen (Hellema 1990, p. 253).

Bovendien meldt hij dat er miljoenen guldens werden bijeengebracht ten behoeve van de 3.000 Hongaarse vluchtelingen die in Nederland aangekomen waren (Hellema 1990).

De totstandkoming van de beeldvorming over Hongarije wordt bepaald door de specifieke situatie in het verzuilde Nederland. Daarbij klinkt dan ook de teleurstelling door over de opstelling van de Verenigde Staten van Amerika, die een oplossing voor de Suez-crisis belangrijker achten dan een verandering in Hongarije. Ten tijde van de Systeemverandering in 1989-'90 ziet dit internationale krachtenveld er totaal anders uit en dat leidt tot een veel homogener beeld in de kranten ten opzichte van Hongarije.

Tot slot

Ons beeld op de wereld wordt voor een groot deel door media beïnvloed. Media verschaffen ons de informatie die we gebruiken om de wereld om ons heen te kunnen interpreteren en te begrijpen. De kranten structureren onze kennis van de werkelijkheid (Van den Berg 2009). Zo spelen media een belangrijke rol bij de beeldvorming. In de onderzochte krantenartikelen is te vinden hoe Nederlanders de Hongaarse samenleving beschouwen. Teksten over Hongarije in de Nederlandse media verschaffen ons een 'buitenperspectief' op de Hongaarse maatschappij. We onderscheiden daarbij het Hongaarse archetype, het beeld van de Opstand van 1956 als een climax zonder succes en het beeld van de Systeemverandering van 1989-'90 als een anticlimax met succes. Daarnaast laat dit onderzoek zien welke nationale en internationale factoren de beeldvorming over Hongarije en Hongaren in een land als Nederland bepalen. Door twee verschillende periodes met elkaar te vergelijken wordt duidelijk welke interculturele processen van cruciale betekenis zijn voor de analyse van de historische veranderingen in beeldvormingsprocessen binnen Europa.

Noot

1. Meer inzicht in de Hongaarse geschiedenis is te vinden in Bakker (2006).

Bibliografie

Bakker, K., *Een geschiedenis van Hongarije*. Amsterdam, 2006.

Beller, M. & J Leerssen, *Imagology. The cultural construction and literary representation of national characters*. Amsterdam, 2007.

Berg, I. van den, 'Een onderzoek naar beeldvorming over Nederland en Nederlanders in Argentijnse dagbladen vóór en na het huwelijk tussen Willem-Alexander en Máxima Zorreguieta'. Masterscriptie, Universiteit Utrecht, 2009.

Besamusca, E., A. Gelderblom & J.D. ten Thije, 'Transnationale Neerlandistiek: Taal zonder natie, culturen zonder muren'. *Themanummer Internationale Neerlandistiek* 48, (4) 2010, 1-5.

Daudt, H., 'De houding van pers en politie'. *De Gids* 129, (7/8) 1966, 138-141.

Dijk, G. van, *Duister verleden van de Hongaarse kerken*. Laatst geraadpleegd op 4 maart 2013 op http://www.refdag.nl/kerkplein/kerknieuws/duister_verleden_van_de_hongaarse_kerken_1_366948.

Ehlich, K., 'Transnationaliteit: Europese talen, literaturen en culturen in het perspectief van een postnationale horizon'. *Internationale Neerlandistiek* 48, (4) 2010, 11-22.

Ehlich, E., & J. Rehbein (J.D. ten Thije [red.]), *Kennis, taal en handelen: Analyses van de communicatie in de klas*. Assen, 1993.

El Farissi, N., 'De beeldvorming van Nederland en Nederlanders in binnen- en buitenlandse dagbladen vanaf 2002-2006'. Masterscriptie, Universiteit Utrecht, 2008.

Hellema, D., *De Nederlandse houding ten aanzien van de Hongaarse revolutie in de Suezcrisis*. Amsterdam, 1990.

Houtkoop, H. & T. Koole, *Taal in actie*. Bussum, 2000.

Joris, L., *De melancholieke revolutie*. Amsterdam, 1993[1990].

Langelaar, S., 'Nederland in beweging?' Masterscriptie, Universiteit Utrecht, 2008.

Leerssen, J., Culturele identiteit en nationale beeldvorming'. J.C.H. Blom et al. (red.), *De onmacht van het grote. Cultuur in Europa*. Amsterdam, 1993, 7-20.

Mak, G., *De eeuw van mijn vader*. Amsterdam, 1999.

Marácz, L., 'Western images and stereotypes of the Hungarians'. A. Gerrits et al. (red.), *Vampires unstaked: national images, stereotypes and myths in East Central Europe*. Amsterdam, 1995, 25-39.

Marácz, L., 'Hungarians'. *Imagology, The cultural construction and literary representation of national characters*. Amsterdam, 2007, 174-177.

Michielsen, P., *Verworpen en ontwaakt, Hongarije, Polen, DDR, Tsjechoslowakije, Bulgarije, Roemenië, Joegoslavië, Albanië*. Amsterdam, 1990, 8-30.

Scholten, J., *Heer en meester*. Amsterdam, 2009.

Yagci, S., '1956 Events in the Turkish press: Examples in Ulus and Zafer newspapers'. IRTS-Hungary, (submitted) 2012.